

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ В УКРАЇНІ

Головною ланкою аграрного виробництва є сільське господарство, у якому ресурсний потенціал – сукупність об'єктивних природно-кліматичних і соціально-економічних умов, що істотно впливають на сільськогосподарське виробництво. Він формується у результаті тісної взаємодії рельєфу, ґрунтово-кліматичних умов та основних виробничих чинників: кількості та якості земель сільськогосподарського призначення, рівня забезпечення матеріально-технічними та трудовими ресурсами, зайнятістю населення в аграрному виробництві. Тому дослідження ефективності використання сільськогосподарських угідь в умовах світової глобалізації є досить актуальним.

Ефективність використання земельних угідь сільськогосподарськими підприємствами досліджували В.Г. Андрійчук, О.О. Веклич, Б.М. Данилишин, В.В. Макарова, П.Т. Саблук, М.Г. Ступень, Н.В. Хвесик та ін. Проте, за усієї важливості проведених досліджень ряд положень щодо формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств, особливо використання сільськогосподарських угідь, в умовах глобалізації залишаються невизначеними, що потребує їх подальшого дослідження.

Земельні ресурси займають особливе місце серед усіх складових ресурсного потенціалу, оскільки є неповторним предметом і засобом виробництва. Власне наявність таких специфічних особливостей, як родючість і територіальна обмеженість, фізичний та хімічний склад, незамінність і неможливість перемістити, не зношуваність (за умов дотримання усіх агротехнічних заходів) роблять ґрунти визначальним чинником, що впливає на ефективність сільськогосподарського виробництва.

Сьогодні світовий земельний фонд становить 13 млрд. 435 млн. га., з них на сільськогосподарські угіддя припадає 36,2% – 4 млрд. 868 млн. га, в тому числі ріллі – 1 млрд. 346 млн. га, або 27,6%; сіножаті і пасовища – 3 млрд. 424 млн.га, або 70,3%; багаторічні насадження – 98 млн. га, або 2,0%. [1]. В Україні найбільшу площу займають землі сільськогосподарського призначення, які є найбільш цінним ресурсом. На даний час із 60,3 млн. га території України 41,5 млн. га складають сільськогосподарські угіддя (68,8% території держави), з них 32,5 млн. га (78,1%) – рілля, 2,4 млн. га (5,7%) – сіножаті; 5,5 млн. га (13,1%) – пасовища; 0,9 млн. га (2,1%) – багаторічні насадження; 0,3 млн. га (0,7%) – перелogi.

Висока продуктивність сільськогосподарських угідь істотно залежить від структури земельних і сільськогосподарських угідь, а також структури посівних площ. Сучасна раціональна структура землекористування значною мірою визначається обсягом площ під природними кормовими культурами. Екологічно збалансованими вважаються аграрні землекористування, в яких частка сіножатей, пасовищ і лісових насаджень становить від 30 до 50 %. Слід звернути увагу, що частка ріллі в Україні із загальної площ сільськогосподарських угідь істотно більша, у порівнянні із європейськими країнами та США. Проте за часткою природних кормових угідь у загальній площі сільськогосподарських угідь (1 %) Україна помітно відстає від інших країн світу – в більшості європейських країн цей показник коливається в межах 30-40 %, а у Великій Британії становить 63,1%, Австрії – 57,1%, США і 56,0% [2]. В

Україні ж частка природних кормових угідь у структурі сільгоспугідь, за даними Державного агентства із земельних ресурсів, становить близько 19 %. Це є наслідком недостатнього рівня розвитку галузей тваринництва.

Слід звернути увагу на те, що така структура сільськогосподарських угідь свідчить про високий рівень освоєння та навантаження на сільськогосподарський ґрунтовий покрив, що спричиняє виникнення ерозійних процесів та деградації земельного фонду держави.

Найбільш придатні землі для культивування всіх зернових культур, що є традиційними для України, становлять 29,5 млн. га (93,8 % загальної площі орних земель), з них землі, придатні для вирощування озимої пшениці – 27,1 млн. га, ячменю – 28,1 млн. га, кукурудзи – 17,6 млн. га, соняшнику – 14,3 млн. га, цукрових буряків – 7,0 млн. га [3].

Як зазначає Н. Солов'яненко, сільськогосподарське виробництво в Україні ведеться на особливо цінних землях, загальна площа яких становить 14,9 млн. га або 36 % від площі сільськогосподарських угідь, у т.ч. у складі орних земель їх налічується 43,7 %. Проте, сьогодні спостерігається диференціація кількості таких цінних земель у загальній площі ріллі за різними областями України – від 2,3 у Луганській області до 79,8 % у Полтавській (табл. 1). [4, с. 44-48].

Таблиця 1

Площі особливо цінних земель України (станом на 01.01.2011 р.)

Назва адміністративно-територіальних одиниць	Сільськогосподарські угіддя – всього, тис. га	Особливо цінні землі		Рілля, тис га	Особливо цінні землі		% ріллі до с/г угідь
		тис. га	% у складі с.-г. угідь		тис. га	% у складі ріллі	
Україна	41576	14882	35,8	32476	14189	43,7	78,1
Полтавська	2170	1442	66,5	1768	1411	79,8	81,5
Тернопільська	1049	683	65,1	854	672	78,7	81,4
Сумська	1700	905	53,2	1227	882	71,9	72,2
Черкаська	1451	886	61,1	1271	872	68,6	87,6
Харківська	2418	1106	45,7	1927	1079	56	79,7
Хмельницька	1568	696	44,4	1254	679	54,1	80,0
Київська	1665	750	45	1356	725	53,5	81,4
Кіровоградська	2039	919	45,1	1762	909	51,6	86,4
Вінницька	2017	835	41,4	1728	824	47,7	85,7
Дніпропетровська	2515	916	36,4	2126	891	41,9	84,5
Миколаївська	2009	662	33	1698	640	37,7	84,5
Чернігівська	2070	559	27	1410	529	37,5	68,1
Одеська	2593	831	32	2072	771	37,2	79,9
Херсонська	1971	649	32,9	1777	636	35,8	90,2
Донецька	2044	582	28,5	1655	559	33,8	81,0
АР Крим	1797	511	28,4	1268	418	33	70,6
Запорізька	2244	852	38	1905	558	29,3	84,9
Житомирська	1516	310	20,4	1085	298	27,5	71,6
Закарпатська	452	103	22,8	200	53	26,5	44,2
Рівненська	932	159	17,1	658	156	23,7	70,6
Чернівецька	471	82	17,4	333	79	23,7	70,7
Львівська	1266	155	12,2	796	130	16,3	62,9
Івано-Франківська	632	148	23,4	384	51	13,3	60,8
Волинська	1050	115	11	674	81	12	64,2
Луганська	1910	296	15,5	1274	29	2,3	66,7

Джерело: розраховано за даними Державного агентства земельних ресурсів України

Сьогодні головною проблемою є низький рівень ефективності використання сільськогосподарських угідь в Україні, тому доцільно виокремити основні причини цього процесу. Однією з них є слабе фінансово-економічне становище аграрних підприємств. Це не дає змоги модернізувати технологічні операції вирощування сільгоспкультур, гальмує оновлення матеріально-технічної бази, впровадження у виробництво інновацій. У 2011 р. лише 26,8 % підприємств, що займаються рослинництвом, і 57,3 % підприємств, що займаються тваринництвом, одержали чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції до 1 млн. грн. [5, с. 53]. Разом з тим, середні ціни, за якими було реалізовано нову техніку українським сільгосппідприємствам у 2011 р., становили на комбайни: Дон – 741,6 тис. грн, Case – 1239,1, Claas – 1644,7, John Deere – 1652,1, Massey Ferguson – 1676,4 тис. грн (ціна нового українського комбайна «Скіф-230» становить понад 1,2 млн грн); на трактори потужністю понад 100 кВт: ХТЗ – 377,6 тис. грн, МТЗ – 463,3, Case – 1026,1, John Deere – 1384,3, New Holland – 1077,0 тис. грн. [6].

За роки реформування аграрної сфери цілому, та земельних відносин зокрема, відбулася деформація структури посівних площ сільськогосподарських культур, наслідком чого стало виснаження ґрунтів. Власне високий

рівень рентабельності виробництва окремих сільськогосподарських культур (наприклад рівень рентабельності виробництва насіння соняшнику у 2012 році становив 45,8 % (у 2011 році – 57%), а також орієнтація великих аграрних господарств на вирощування окремих експортоорієнтованих сільськогосподарських культур, переважно зернових, спричинили збільшення площ їх посівів у загальній посівній площі сільськогосподарських культур з 45 % у 1990 р. до 55,6 у 2012 році (у 2011 р. – 56,8 %), технічних – з 11,6 до 28,2 (у 2011 р. – 26,9 %) відповідно та зменшення площ посівів кормових культур з 37 % у 1990 р. до 8,9% у 2012 році (у 2011 р. – 9 %). За науково рекомендованими нормами насиченість посівних площ соняшником, наприклад, для степової зони країни, не повинна перевищувати 12%, проте сьогодні у структурі посівних площ основних сільськогосподарських культур посівам соняшнику відведено 17,1 %.

Отже, вирішення зазначених проблем може дати потужний поштовх для підвищення рівня використання сільськогосподарських угідь та зростання ефективності галузей аграрної сфери кожного регіону та України загалом.

Література

1. Структура сільськогосподарських угідь країн світу – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>
2. Сучасна земельна політика України / Юрченко А.Д., Греков Л.Д., Мірошніченко А.М., Кузьмін А.В. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 260 с
3. Заяць В.М. Розвиток ринку сільськогосподарських земель: монографія / Заяць В.М. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 166 С.
4. Солов'яненко Н. Грунтовий покрив – складова природних ресурсів України / Солов'яненко Н. // Землевпорядний вісник. – 2012. – №2. – С. 44-48
5. Сільське господарство України за 2011 рік. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України. – 2012 р. – С. 53. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Каталог сельскохозяйственной техники. – Група компаній «Технлотогр». – 2012 – 160 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2010-07-05-08-44-18/594-l-230r.html>
7. Agricultural in Non-OECD Countries: Monitoring and Evaluation [Електронний ресурс] / OECD. – 2007. – Режим доступу: http://www.oecd.org/document/5/0,3343,en_2649_33797_38271429_1_1_1_37401,00.html